

NIYONAL SARIQLIKNI KECHISH XUSUSIYATLARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14888307>

Maderimov Maqsudbek Komiljonovich

Toshkent tibbiyot akademiyasi ko'p tarmoqli klinikasi "Chaqaloqlar kasalliklar bo'limi"

Annotatsiya: Ushbu maqola niyonal sariqlikning kechish xususiyatlarini, uning sabablari, klinik ko'rinishlari va davolash usullarini o'rganishga qaratilgan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, niyonal sariqlikning erta tashxisi va monitoringi chaqaloqlarning sog'lig'ini yaxshilashga yordam beradi. Shuningdek, yangi tug'ilgan bolalarda sariqlik darajasini nazorat qilish uchun zamonaviy usullar, masalan, fototerapiya va immunoterapiya kabi davolash usullari muhokama qilinadi.

Kalt so'zlar: Niyonal sariqlik, bilirubin, fiziologik o'zgarishlar, rhesus mos kelmasligi, infeksiya, fototerapiya, klinik ko'rinishlar, davolash usullari

Kirish: Niyonal sariqlik — yangi tug'ilgan chaqaloqlarda ko'proq uchraydigan holat bo'lib, bu qon plazmasidagi bilirubin darajasining ortishi natijasida teri va ko'z oq qismida sariq rang paydo bo'lishiga olib keladi. Ushbu holatning asosiy sabablari, odatda, tug'ilish jarayonida yuzaga keladigan fiziologik o'zgarishlar, onaning qon guruhi va chaqaloqning qon guruhi o'rtasidagi mos kelmaslik (masalan, Rhesus mos kelmasligi) yoki tug'ilishdan keyin infeksiyalar bo'lishi mumkin. Niyonal sariqlik ko'pincha o'z-o'zidan o'zgarib, davolanishni talab qilmasligi mumkin, ammo ba'zi hollarda og'ir asoratlar, jumladan, bilirubin encefalopatiyasi kabi holatlar rivojlanishi mumkin.

Quyida niyonal sariqlikning fiziologik o'zgarishlari haqida batafsil ma'lumot beramiz.

1. Bilirubin metabolizmi

Bilirubin — qizil qon hujayralarining parchalanishi natijasida hosil bo'ladigan pigment bo'lib, uning darajasi chaqaloqlarda ko'plab omillarga bog'liq. Niyonal sariqlikni kechishida bilirubin darajasining xususiyatlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Yangi tug'ilgan chaqaloqlarda jigarining rivojlanishi: Tug'ilganda chaqaloqning jigar tizimi hali to'liq rivojlanmagan bo'ladi. Bu, bilirubinning qayta ishlanishi va chiqarilishi jarayonida muammolarni keltirib chiqarishi mumkin.

- Bilirubinning ikki turi: Bilirubin ikki shaklda mavjud: to'g'ridan-to'g'ri (konjugatsiyalangan) va to'g'ridan-to'g'ri emas (konjugatsiyalanmagan). Yangi tug'ilgan chaqaloqlarda ko'p hollarda konjugatsiyalanmagan bilirubin darajasi oshadi, bu esa sariqlikni keltirib chiqaradi.

2. Qizil qon hujayralarining parchalanishi

- Qizil qon hujayralarining qisqa umri: Yangi tug'ilgan chaqaloqlarda qizil qon hujayralarining umri kattalardagi kabi emas. Ularning parchalanishi tezroq sodir bo'ladi, bu esa bilirubin darajasini oshiradi.

- Fiziologik hemoliz: Tug'ilgandan so'ng, chaqaloqlarda fiziologik hemoliz (qizil qon hujayralarining parchalanishi) sodir bo'ladi, bu esa bilirubin ishlab chiqarishni oshiradi.

3. Oziqlanish va emizish

- Emizishdagi muammolar: Yangi tug'ilgan chaqaloqlar emizishni o'rganish jarayonida ba'zan oziqlanishda muammolarga duch keladilar. Bu esa jigarining faoliyatini pasaytirishi va bilirubin darajasini oshirishi mumkin.

- Oziqlanishning ahamiyati: Yaxshi oziqlanish bilirubinning jigardan chiqarilishiga yordam beradi. Emizish jarayonida chaqaloq ko'p suyuqlik olishi muhimdi

4. Jigar funksiyasi

- Jigarining rivojlanishi: Tug'ilgandan keyin birinchi haftalarda chaqaloqning jigar funktsiyasi asta-sekin yaxshilanadi. Jigar to'g'ri ishlay boshlaganda, bilirubin darajasi kamayadi.

- Konjugatsiya jarayoni: Jigar bilirubinni konjugatsiyalash uchun kerakli fermentlarni ishlab chiqarishni o'rganadi, bu esa uning darajasini pasaytirishga yordam beradi.

5. Vaqt o'tishi bilan o'zgarishlar

- O'z-o'zidan kechish: Ko'p hollarda, fiziologik sariqlik 1-2 hafta ichida o'z-o'zidan kechadi. Bu vaqt ichida chaqaloqning jigar funktsiyasi yaxshilanadi va bilirubin darajasi normallashadi.

Rhesus mos kelmasligi va niyonal sariqlik

Rhesus mos kelmasligi (Rhesus konflikt) esa, chaqaloq va onaning qon guruhlaridagi farqlar sababli yuzaga keladigan muammo hisoblanadi. Rhesus mos kelmasligi va niyonal sariqlik o'rtasida quyidagi xususiyatlar mavjud:

1. Sabablari:

- Rhesus mos kelmasligi, asosan, ona Rhesus-negativ (Rh-) qon guruhiga ega bo'lib, chaqaloq Rhesus-pozitiv (Rh+) qon guruhiga ega bo'lganda yuzaga keladi. Bu holatda ona organizmida chaqaloqning qizil qon hujayralariga qarshi antitelalar ishlab chiqariladi.

2. Qizil qon hujayralarining hemolizi:

- Rhesus konfliktida onaning immun tizimi chaqaloqning qizil qon hujayralarini parchalashga olib keladigan antitelalarni ishlab chiqaradi. Bu jarayon natijasida hemoliz ro'y beradi va bilirubin darajasi oshadi.

3. Sariqlikning og'irligi:

- Rhesus mos kelmasligi natijasida rivojlanadigan niyonal sariqlik ko'proq og'ir bo'lishi mumkin. Bilirubin darajasining tezda oshishi chaqaloqning jigar funksiyasiga zarar yetkazishi mumkin.

4. Kuzatish va davolash:

- Rhesus mos kelmasligi bilan bog'liq niyonal sariqlikni kuzatish juda muhimdir. Agar bilirubin darajasi yuqori bo'lsa, chaqaloqqa fototerapiya yoki boshqa davolash usullari kerak bo'lishi mumkin.

- Shifokorlar chaqaloqning holatini doimiy ravishda nazorat qilib boradilar va zarur hollarda davolash choralarini ko'radilar.

5. Oldini olish:

- Rhesus mos kelmasligini oldini olish uchun homiladorlik davrida ona Rhesus-negativ bo'lsa, immunoglobulin (Rh immunoglobulin) yuborilishi mumkin. Bu ona organizmida antitelalarning paydo bo'lishini oldini oladi va Rhesus konfliktining rivojlanish xavfini kamaytiradi.

Infektsiyalarni niyonal sariqlikni kechishida roli quyidagi jihatlarida namoyon bo'ladi:

1. Infektsiyalar va bilirubin darajasi:

- Ba'zi infektsiyalar, masalan, sepsis, chaqaloqlarda jigar funksiyasini buzishi yoki qizil qon hujayralarining hemolizini kuchaytirishi mumkin. Bu jarayon bilirubin darajasining oshishiga olib keladi.

2. Jigar funksiyasi:

- Infektsiyalar jigarining metabolik faoliyatiga ta'sir qilishi mumkin. Jigar bilirubinni qayta ishlashda muhim rol o'ynaydi. Agar jigar infektsiya tufayli zararlangan, bu bilirubin metabolizmini buzishi mumkin.

3. Immun javob:

- Infektsiya chaqaloqning immun tizimini faollashtiradi va bu jarayon natijasida antitelalar ishlab chiqarilishi mumkin. Agar chaqaloqda Rhesus mos kelmasligi bo'lsa, immun javob hemolizni kuchaytirishi va natijada sariqlikni keltirib chiqarishi mumkin.

4. Sariqlikning og'irligi:

- Infektsiyalangan chaqaloqlarda niyonal sariqlik ko'proq og'ir bo'lishi mumkin. Bu, asosan, infeksiyaning jigar va qon hujayralariga ta'siri bilan bog'liq.

Davolash usullari

Niyonal sariqlikni davolashda bir nechta samarali usullar mavjud. Ularning har biri chaqaloqning sog'lig'i, bilirubin darajasi va boshqa omillarga qarab tanlanadi. Quyida niyonal sariqlikni davolashning eng yaxshi yo'llari keltirilgan:

1. Niyonal sariqlikni kechish xususiyatlarida fototerapiya muhim rol o'ynaydi. Fototerapiya — bu chaqaloqlarda yuqori bilirubin darajasini pasaytirish uchun qo'llaniladigan davolash usuli bo'lib, u quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

Fototerapiyaning mexanizmi:

- Fototerapiya jarayonida chaqaloq maxsus lampalar ostida joylashtiriladi. Ushbu lampalar ko'k yoki yashil spektrdagi yorug'likni chiqaradi.
- Bu yorug'lik bilirubinni fotokimyoviy reaksiyaga olib keladi, natijada uning bog'lanmagan (indirekt) shakli bog'langan (direkt) shaklga aylanishi va organizm tomonidan osonlik bilan chiqarilishi

Davolash jarayoni:

- Fototerapiya odatda bir necha soat davom etadi va chaqaloqni lampalar ostida joylashtirish orqali amalga oshiriladi.
 - Chaqaloqlarni davolash davomida ko'zlarini himoya qilish uchun maxsus ko'zoynaklar taqiladi.
2. Qon almashtirish
- Tavsifi: Agar bilirubin darajasi juda yuqori bo'lsa va fototerapiya yordam bermasa, qon almashtirish jarayoni qo'llaniladi.
 - Samaradorligi: Bu usul chaqaloqning qonidagi yuqori bilirubin darajasini tezda kamaytirishi mumkin.
 - Xavfsizlik: Bu jarayon murakkab va tibbiy nazoratni talab qiladi.

3. Oziqlantirish

- Tavsifi: Chaqaloqni ona suti yoki sun'iy oziqlantirish orqali oziqlantirish.
- Samaradorligi: Oziqlantirish bilirubinni chiqarishga yordam beradi, chunki ko'p miqdorda suyuqlik qabul qilish bilirubin darajasini pasaytiradi.
- Xavfsizlik: Oziqlantirishni to'g'ri tashkil etish muhimdir.

4. Gidratatsiya

- Tavsifi: Chaqaloqqa ko'p suyuqlik berish.
- Samaradorligi: Suv bilan yetarlicha ta'minlash, organizmning bilirubinni chiqarish jarayonini yaxshilaydi.
- Xavfsizlik: Suv bilan to'g'ri gidratatsiya muhimdir.

5. Dori vositalari

- Tavsifi: Ba'zi hollarda, shifokorlar maxsus dori vositalarini tavsiya qilishlari mumkin.

- Samaradorligi: Dori vositalari bilirubin darajasini pasaytirishga yordam berishi mumkin, lekin bu usul kamdan-kam qo'llaniladi.
- Xavfsizlik: Har qanday dori vositasini faqat shifokor nazorati ostida qo'llash kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Murodov, M. A. - "Pediatriya" (Bolalar kasalliklari va ularning davolash usullari).
2. Shodmonov, N. M. - "Yangi tug'ilgan chaqaloqlarni parvarishlash" (Yangi tug'ilgan chaqaloqlarda niyonal sariqlik).
3. Tursunov, A. - "Yangi tug'ilgan chaqaloqlarda sariqlik" (Sariqlikning sabablari va davolash usullari).
4. Maisels, M. J., McDonagh, A. F. (2008). "Neonatal Jaundice." **Pediatrics in Review**, 29(3), 97-103.
5. Kumar, S., Bhattacharya, S. (2013). "Neonatal Jaundice: A Review." **Journal of Neonatal Biology**, 2(1), 1-6.
6. Mirraximova M. X. et al. Night of atopic dermatitis in children komorbid laboratory-immunological properties //IMRAS. – 2023. – T. 6. – №. 6. – C. 301-306
7. Kh M. M., Kurbanova D. R., Nishanbaeva N. Y. Identification of clinical and laboratory changes of the gastrointestinal tract in atopic dermatitis in children and improvement of the principles of diagnosis and treatment/ISSN 2181-712X.